

MYKOLA ZERKAL
Mykolaiv

THE REPRESSION OF THE PEASANTS DURING THE HOLODOMOR 1932–1933 IN NIKOLAEV: THAT FATE OF PEOPLE

Explores another embodiment the direction of the Ukrainian people genocide by the communist totalitarian regime on the basis of criminal cases that justify the use of criminal penalties to the mass of the rural population in 1932–1933. This issue is covered in the context of ethnic genocide of the Ukrainian people and the state party by law enforcement agencies.

Key words: totalitarian system, the crime of genocide, famine, the party apparatus, the ideology of the peasantry.

НИКОЛАЙ ЗЕРКАЛЬ
г. Николаев

РЕПРЕССИВНОЕ ДАВЛЕНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕ СО СТОРОНЫ СОВЕТСКОЙ СИСТЕМЫ ВО ВРЕМЯ ГОЛОДОМОРА 1932–1933 гг. В РЕГИОНАЛЬНОМ МАСШТАБЕ (НИКОЛАЕВ)

В статье исследуется одно из направлений реализации политики геноцида украинского народа со стороны коммунистического тоталитарного режима на основании уголовных дел, которые обосновывали применение наказаний к массе населения в 1932–1933 гг. Данная проблема освещается в контексте политики этнического геноцида украинского народа государственными партийными и правоохранительными органами.

Ключевые слова: уголовное дело, тоталитарная система, коммунистический режим, преступление, геноцид, голодомор, партийный аппарат, идеология, крестьянство.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2017

УДК 778.5 (091) (477.7) «1950-1990»

ВАДИМ КІРЧЕВ
м. Миколаїв

ОБЛАСНА РАДА ПРОФСПЛОК – ОРГАНІЗАТОР КІНОАМАТОРСТВА НА МИКОЛАЇВЩИНІ

Стаття розповідає про історію створення Миколаївського обласного кіноклубу, який існував з 1971 по 1993 роки. Автор досліджує роль обласної ради профспілок в об'єднанні кіноаматорів Миколаївської області. Узагальнено значний масив архівних документів, кіноматеріалів, спогади членів обласного кіноклубу, проаналізовано друковані періодичні видання. Аналіз творчої спадщини кіноаматорів Миколаївщини, доводить, що ними створено своєрідний літопис краю. Дослідник наголошує, що творчість кіноаматорів мала велике культурно-просвітницьке значення, сприяла естетичному зростанню молоді, і підкреслює, що проблема збереження цієї спадщини є сьогодні надзвичайно актуальною.

Ключові слова: аматорська кіностудія, обласний кіноклуб, народний самодіяльний колектив, творчість кіноаматорів.

Вивчаючи історію ХХ століття, науковці часто звертаються до оригінальних історичних джерел – кіноматеріалів, при цьому їхній інтерес привертає не тільки офіційна хроніка і кінодокументалістика, але й аматорське кіно, як таке, що не є політично та ідеологічно заангажованим. В той же час історія самого

кіноаматорства і з точки зору історичного джерелознавства, і як окремого виду мистецтва, по суті ще не описана науковцями і залишається актуальною та важливою частиною комплексного дослідження історичного процесу на локальному і глобальному рівнях. Автор розвідки прагне привернути увагу до

історії кіноаматорства Миколаївщини як до культурного явища II половини XX століття, а також як до своєрідного образотворчого літопису історії рідного краю. Дослідник у своїй розвідці залучає до наукового обігу масив кіноматеріалів, піднімає проблему невикористання науковцями як завершених кінострічок, так і робочих документальних зйомок кіноаматорів, які доповнюють достовірність та поглиблюють розуміння історичного процесу на регіональному рівні. Наведені аргументи повинні підштовхнути до дискусії в професійному колі та до прискіпливого вивчення і використання кіноджерел в майбутніх наукових розвідках дослідників історії рідного краю і країни в цілому.

Автором досліджено і узагальнено значний масив архівних документів, наприклад, матеріали про роботу ради з кіно, яка діяла при обласній раді профспілок, матеріали про розвиток і експлуатацію профспілкової кіномережі, кіноматеріали – фільми, створені членами обласного кіноклубу. В процесі наукової пошукової роботи здійснювалось безпосереднє спілкування з членами обласного кіноклубу, проведено аналіз друкованих періодичних місцевих та відомчих видань.

В роки існування СРСР кіно вважалось кращим пропагандистом в загальнодержавних масштабах, тому поширенню інтересу до кіномистецтва завжди приділялась особлива увага. В 50-і роки XX століття значно зростає кількість шанувальників кіномистецтва, крім того, активно розвивається кінодокументалістика, але шлях фільму до глядача був непростим, з огляду на те, що радянська ідеологічна система намагалась контролювати всі сфери життя громадян, в тому числі кіноаматорство як «особливу форму художньої самодіяльності трудящих». Неоціненну допомогу кіноаматорам надавали профспілки: вони організовували огляди кінострічок – художніх, документальних, науково-популярних і навчальних. Така робота проводилась як в загальносоюзному масштабі, так і в місті Миколаїв.

Наприклад, з травня по липень 1958 року обласною радою профспілок спільно з кінопрокатом і Миколаївбудом проведений кінофестиваль науково-популярних фільмів із

будівельної тематики. Кінофестиваль проводився в 4-х клубах і будинках культури, в будівельному технікумі. Всього було проведено 21 кіносеанс фільмів [1].

За програмою фестивалю продемонстровані та прорецензовані фільми професійної тематики: «Техніка безпеки на будівництві», «Будівельний конвейер», «Бетонні роботи», «Теслярські роботи», «Нове в штукатурних і малярних роботах», «Механізація штукатурних робіт», «Збірний залізобетон в житловому будівництві», «Машиністи будівельних кранів», «З досвіду промислового та житлового будівництва». Всього в роботі кінофестивалю взяли участь понад 4000 осіб [2].

Оскільки кіномистецтво вважалось найбільш ефективним засобом впливу на свідомість громадян та виховання молоді, радянська влада була зацікавлена в розширенні мережі кінопрокату, і в цьому питанні було прийнято рішення задіяти республіканські та обласні ради профспілок.

В 1967 році при Миколаївській обласній раді профспілок створена обласна рада з кіно, яка в основному вирішувала питання устаткування та експлуатації профспілкової кіномережі Миколаївської області. Звіти, підготовлені радою для ВЦРПС (Центральна рада по кіно), створюють загальне уявлення про експлуатацію кіноустаткування в місті і на селі в кінці 1960-х – на початку 1970-х років та кількість проведених кіносеансів, що свідчить про інтерес масового глядача до кіномистецтва.

Так, у четвертому кварталі 1967 року в місті Миколаїв в профспілковій кіномережі налічувалося 20 кіноустановок в клубах, палацах і будинках культури. Кількість кіносеансів для дорослих досягла 2094, для дітей – 446. Кількість відвідувань кіносеансів дорослими – 216, 3 тис. осіб, дітьми – 57,8 тисяч осіб. Валовий збір від продажу квитків склав 64,2 тис. рублів [4].

Миколаївська міська кіномережа в 1967 році складалася з таких закладів: Будинок культури ім. 40-річчя Жовтня, клуб Комунарів, клуб ім. Ольшанського, клуб ім. Бондаренка, Будинок культури будівельників, клуб на Сухому Фонтані, Будинок культури ім. Чигрина, клуб ім. О. Гмирьова, клуб комбінату хлібопродуктів, парк ім. Петровського (літній

майданчик), Будинок культури ім. Жовтневої революції [5].

До сільської кіномережі відносились клуби в Арбузинському районі (в радгоспі «Агрономія», радгоспі «Комсомолец»), Баштанському районі (в радгоспах «Баштанський», «Добра криниця», «Виноградівський»), Березнегуватському, Братському, Веселинівському, Владіївському, Вознесескому, Доманівському, Єланецькому та інших районах [6].

Обласною радою профспілок систематично протягом року проводились кінофестивалі, тематичні покази кінофільмів, вечори великих програм, перед початком яких виступали керівники підприємств, передовики виробництва, ветерани праці. Активно організовувався перегляд цих фільмів глядачами. Прокатом фільмів займалися клуби і будинки культури. Використання науково-популярних, хронікально-документальних та навчальних кінофільмів стало невід'ємною частиною роботи більшості профспілкових ДК і клубів області. Два рази на тиждень проводили показ фільмів для дітей. Поступово було вирішено проблему кадрів: в кінці 1960-х років в м. Миколаїв було організовано професійні курси, які готували кіномеханіків 2-й і 1-ї категорії.

Неоціненним досвідом на початку 1960-х років стала організація при профспілкових клубах і будинках культури дитячих кінотеатрів. Робота цих установ мала профорієнтаційне спрямування і сприяла розвитку життєвої компетентності молодого покоління. Унікальність таких кінотеатрів полягає в тому, що вони обслуговувалися школярами старших класів: підлітки були касирами, контролерами, черговими, кіномеханіками, прибиральниками приміщень і т.ін., функції директора дитячого кінотеатру виконував старший черговий школяр. Щоб це захоплення не заважало навчанню учнів, заклади такого типу працювали в суботу і неділю вдень [7].

Для дошкільнят демонструвалися мультиплікаційні, пригодницькі фільми-казки, а для школярів організовувалися тематичні покази кінофільмів, при цьому репертуар дитячих кінотеатрів складався старшими піонервожатими та вчителями шкіл: обирались фільми певної тематики, яка була пов'язана

зі шкільною програмою. При дитячих кінотеатрах організовувалися клуби любителів книги, клуби допитливих, клуби кіноподорожей. Перед демонстрацією кінофільмів старшокласники готували і проводили бесіди за матеріалами «подорожі». Тут регулярно демонструвалися кіножурнали «Хочу все знати», «Піонерія» та інші [8].

У 1969 році в Миколаївській області створені і працювали на громадських засадах 9 таких дитячих установ: «Світлячок» (ДК «40 років Жовтня»), «Зірочка» (ДК Жовтневої революції), «Ракета» (клуб ім. Ольшанського), «Зірочка» (ДК ім. Чигрина), «Салют» (ДК будівельників), «Луч» (клуб Комунарів, «Піонерія» (ДК ім. Бондаренко), «Малюк» (клуб заводу ім. Носенка на Сухому фонтані), «Зірочка» (клуб радіоцентру села Копані). Дитячі кінотеатри, які працювали на громадських засадах при профспілкових клубах і будинках культури міста Миколаєва та Миколаївської області, були дуже популярні серед дітей [9].

Але інтерес до кіномистецтва не обмежувався лише переглядом фільмів. Ще наприкінці 1950-х років з'явилися кіноаматори, які бажали проявити себе у мистецтві. Завдяки появі в цей час доступної аматорської кінознімальної апаратури з'явилась можливість для творчих людей знімати своє кіно. Саме тоді кіноаматорський рух проявився як масова, специфічна і багата за можливостями «форма художньої самодіяльності трудящих».

З середини 1960-х років в місті Миколаїв стали проводити фестивалі аматорських фільмів, що забезпечувало обмін творчими досягненнями між кіноаматорами. Тематика кінофестивалів була різноманітною, але завжди – «ідеологічно витриманою». Так, у 1969 році проводився фестиваль аматорських кінофільмів під гаслом «Профспілки – школа комунізму» [10, с. 25]. Художні засоби фільмів повинні були відповідати ознакам мистецтва соцреалізму, що, безумовно, гальмувала розвиток кіномистецтва в країні в цілому. Але аматори створювали також багато ліричних фільмів, поетичних замальовок, художніх нарисів, які розкривали внутрішній світ людини, відображали гуманістичні погляди, світлі думки, почуття.

Крім того, на заваді кіноаматорам стали високі ціни на кінообладнання, а також дефіцит якісної кіноплівки. Обласна рада профспілок допомагала вирішувати проблеми – централізовано закуповувала кіноплівку для кіноаматорів, однак поставки її були нерегулярними. Так, у 1968 році з виділених 15 тис. погонних метрів обласною радою профспілок було отримано тільки 3 тис. погонних метрів кіноплівки ОЧТ-45, а в 1969 році при замовленні кіноплівки в кількості 17 тис. погонних метрів, отримали до кінця року тільки 30%. [10, 27]. Така ситуація носила системний характер, тому кіноаматори здебільшого змушені були знімати на кіноплівці, термін придатності якої закінчився, а іноді – купувати кіноплівку за власний кошт.

Питання ці вирішувалися простіше, якщо кіноаматори об'єднувались в групи. Згодом ці стихійні групи об'єднали профспілки: при обласних радах профспілок створювались кіноклуби, і це розширило технічні і творчі можливості кіноаматорів. З метою подолання подібних труднощів та об'єднання зусиль кіноаматорів над створенням кінофільмів з 1 січня 1971 року в Миколаєві створено обласний кіноклуб.

Цікавим зразком вирішення питань розвитку кіноаматорства на місцевому рівні є витяг з перспективного плану роботи ради по кіно обласної ради профспілок на 1971 рік, затвердженого її головою Т. Ільюк: *“VII. Кинолюбительство. 1. Решить вопрос с помещением для созданного областного кино клуба – технически оборудовать и обеспечить плановую работу облсовета кино клуба – отв. совет по кино. Коваленко (1 кв. 1971 года).*

2. Просить Укрсовпроф о выделении штатных единиц для областного кино клуба: директор клуба, кинооператор, лаборант, мастер, уборщица – сторож. 3. Организовать поездку членов клуба в Житомирский кино клуб (обмен опытом – II квартал 1971 года) Совет по кино. 4. Организовать ежемесячные пятницы кинолюбителей, обеспечить квалифицированные консультации, лекции кинолюбителям, просмотры и обсуждения любительских фильмов. (Совет по кино, совет кино клуба в течение года) 5. Создать годовые курсы кинолюбителей (совершенствовать

знания кинолюбителей) – совет по кино в течение года. 6. Организовать работу постоянно действующего семинара руководителей киностудий... 7. Провести конкурс любительских фильмов, посвященный XXIV съезду КПСС. 8. Выпустить плакат об опыте работы любительских киностудий торгового порта. II квартал. Совет по кино. Ответственный Коваленко” [11].

Про результати виконання цього плану дає уявлення наступний документ: *“Информация о проделанной работе советом по кино Николаевского областного совета профсоюзов в свете плана работы совета по кино ВЦСПС на 1971 год... 14. Создан с 01.01.1971 областной клуб кинолюбителей, арендовано для него помещение, приобретено оборудование и стройматериалы. С кинолюбителями проведены бесплатные трехмесячные курсы по изучению кино, фотоаппаратуры, кино-, фотопленки, ее обработке, операторскому и режиссерскому искусству. Любительские киностудии и индивидуальные кинолюбители взяты кино клубом на учет, выдано удостоверения членов областного кинофото клуба. Проведен в феврале 1971 года областной смотр любительского кинофильмов, посвященный XXIV съезду КПСС. Лучшие фильмы были направлены в Киев на республиканский смотр. Две любительские киностудии – киностудия торгового порта «Бригантина» и киностудия ДК профтехобразования получили на республиканском смотре дипломы первой степени, пять фильмов были поощрены. Объявлен смотр любительских кинофильмов по гражданской обороне, посвященный экономии и бережливости в народном хозяйстве. Смотр будет проведен в сентябре 1971 года. Объявлен конкурс на создание лучшего кино сценария к фильму, посвященному 50-летию образования СССР. В плане работы совета по кино облсовпрофа и областного клуба кинолюбителей – создать в 1971–1972 годах фильм о делегатах XXIV съезда КПСС – работах сельского хозяйства. Председатель совета по кино облсовпрофа Ф. Локтев” [12].*

Думка про те, що окремих кіноаматорів потрібно об'єднати в кіноклуб, виникла ще на початку 1960-х років, але реалізований цей задум був через десять років, і кіноклуб

став справжнім центром творчості любителів кіно. Обласний кіноклуб визначив метою своєї діяльності покращення якості роботи кіноаматорів та популяризацію їх фільмів.

Кіноклуб працював з 1971 по 1993 рік, він об'єднав велику кількість кіноаматорів та аматорських кіностудій, мав добру матеріально-технічну базу. За 22 роки існування клубу його членами створено сотні фільмів.

У роботі кіноклубу виникали і певні труднощі: недостатнє фінансування і недосконалість кіноапаратури. Також гострою проблемою кіноаматорів було копіювання шістнадцятиміліметрових фільмів, тому, що кіноаматори мали тільки оригінал фільму, який швидко псувався, копію можна було замовити тільки в столиці за значні кошти.

Але інженери-винахідники створювали спеціальні пристрої для копіювання, як, наприклад, Григорій Аврамович Бондаренко, який механічно з'єднав кінокамеру «Пентафлекс» і кінопроектор «Україна», переробив та пристосував для копіювання фільмів. Якщо зйомка велася на плівку обласного кіноклубу, то фільм вважався власністю клубу, тому багато кіноаматорів знімали своєю апаратурою на власній плівці [13, 4].

Після створення кіноклубу рух кіноаматорів став масовим. Окремі кіноаматори і аматорські студії на підприємствах і організаціях об'єднали свої зусилля, тому якість і кількість кіноаматорських фільмів зростає.

Високу майстерність кіноаматорів продемонстрував обласний фестиваль 1970 року. Особливо успішно виступили кіностудія Будинку культури профтехосвіти (керівник Ігор Міхеев). Студійці показали картини «Ленінське світло», «Його крила», «Здрастуй, будова!», «Етюди». Перші дві стрічки дістали найвищі оцінки і завоювали перше місце. Цікаві роботи створювала аматорська кіностудія морського торговельного порту «Бригантина» (керівник Борис Нестеровський). Документальному фільму про моряків «Море кличе» і сатиричній картині «Малоактивні» на обласному фестивалі було присуджено другу премію. Кіноаматори студії під керівництвом Федора Панова отримали третю премію за фільми «Олімпіада праці» і «Викуп». Заохочувальну премію присуджено фільмові

«Створено будівельниками» (кіностудія Будинку культури будівельників, керівник Віктор Акімов) [14, с. 4].

З появою обласного кіноклубу в 1971 році кількість фестивалів, які проводились в місті, збільшувалась з року в рік. Так, в 1975 році було проведено фестиваль, присвячений 30-річчю Перемоги. На ньому представлено публіцистичні фільми, які показали високий рівень майстерності кіноаматорів. Вищу оцінку за актуальність та високу ідейність отримав документальний фільм «И за того парня» народної кіностудії «Корабел». Він розповідає, як молоді корабелі зарахували до своєї бригади героїв війни та щоденно виконують за них трудові норми. Високу відзнаку отримав фільм «С именем героя», який розповідає про наступність бойових традицій. Міська преса відгукнулася про кіномову цієї картини як «точну, образну, хвилюючу».

Фільм «Солдатська слава» розповідає про стійку волю людини, кавалера трьох орденів Слави Олександра Ляценка. Воїн втратив ногу, став інвалідом, але залишився в лавах товаришів і продовжує активно працювати в мирний час. Було відзначено фільми «Память о живих и павших», «Вторая жизнь». Багато стрічок достойно представлені на республіканському конкурсі, присвяченому 30-річчю Перемоги [15, 4].

Таким чином за роки існування кіноклубу миколаївські кіноаматори створили чимало кінокартин, відзначених медалями, дипломами, грамотами і преміями на республіканських та всесоюзних оглядах. Слід зазначити, що стихійний рух кіноаматорів було впорядковано та підтримано місцевими органами влади, що забезпечувало можливість контролю за процесом їх творчості. Здійснюючи зйомки різних подій з життя підприємств і відомств, кіноаматори напрацювали значний масив документальних кіноматеріалів, які сьогодні вже виступають окремим видом історичних джерел. Значні напрацювання залишаються не систематизованими та не дослідженими науковцями як окреме історичне джерело.

Аналіз творчої спадщини кіноаматорів Миколаївщини – членів обласного кіноклубу доводить, що ними створено своєрідний літо-

пис краю; крім того, творчість кіноаматорів мала велике культурно-просвітницьке значення, сприяла естетичному зростанню молоді, тому проблема збереження цієї спадщини є сьогодні надзвичайно актуальною.

Список використаних джерел

1. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 822, т. 1.
2. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1301, т. 3.
3. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1302, т. 3.
4. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1384, т. 3.
5. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1385, т. 3.
6. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1386, т. 3.
7. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1472, т. 3.
8. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1473, т. 3.
9. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1567, т. 3.
10. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1568, т. 3.
11. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1658, т. 4.
12. Державний архів Миколаївської області, Ф.Р. 2812, оп. 2, спр. 1743, т.
13. Михеев І. Кінострічки любителів / І. Михеев // Південна правда. — 1973. — 30 березня.
14. Умеренков О. Хто допоможе кінолюбителю? / О. Умеренков // Південна правда. — 1970. — 24 липня.
15. Экран кинолюбителя // Южная правда. — 1975. — 23 марта.

VADIM KIRCHEV
Mykolaiv

THE REGIONAL COUNCIL OF THE TRADE UNIONS IS ORGANIZER OF THE AMATEUR FILM-MAKING IN THE MYKOLAIV REGION

The article talks about the history of the creation of the Nikolaev Regional Cinema Club, which existed from 1971 to 1993. The author examines the role of the regional council of trade unions in the association of film-lovers of the Mykolayiv region. Summarized a significant array of archival documents, film materials, memoirs of members of the regional film club, analyzed printed periodicals. An analysis of the creative heritage of the film-lovers of Mykolayiv region, which the author carries out, proves that they created a unique chronicle of the region. The researcher notes that the creativity of film-lovers had a great cultural and educational significance, contributed to the aesthetic growth of young people, and stresses that the problem of preserving this heritage is extremely topical today.

Key words: amateur film studio, regional film club, amateur folk group, creativity of amateur.

ВАДИМ КИРЧЕВ
г. Николаев

ОБЛАСТНОЙ СОВЕТ ПРОФСОЮЗОВ – ОРГАНИЗАТОР КИНОАМАТОРСТВА НА НИКОЛАЕВЩИНЕ

Статья рассказывает об истории создания Николаевского областного киноклуба, который просуществовал с 1971 по 1993 год. Автор исследует роль областного совета профсоюзов в объединении кинолюбителей Николаевской области. Обобщены значительный массив архивных документов, киноматериалы, воспоминания членов областного киноклуба, проанализированы печатные периодические издания. Анализ творческого наследия кинолюбителей Николаевщины, доказывает, что ими создана своеобразная летопись края. Исследователь отмечает, что творчество кинолюбителей имело большое культурно-просветительское значение, способствовало эстетическому росту молодежи, и подчеркивает, что проблема сохранения этого наследия является сегодня чрезвычайно актуальной.

Ключевые слова: любительская киностудия, областной киноклуб, народный самодеятельный коллектив, творчество кинолюбителей.

Стаття надійшла до редколегії 11.10.2017